

Universitatea bilingvă — considerații privind originile, misiunea și funcționarea¹

LEWIS PURSER

Universitatea bilingvă este produsul unor contexte și tradiții lingvistice cu totul deosebite. Ea este în aceeași măsură produsul condițiilor socio-politice existente în momentul în care instituția respectivă a fost fondată. Originile universităților bilingve sînt de cele mai multe ori politice, dar nu trebuie neglijat aspectul social al rațiunii lor de a fi. Misiunea lor este strîns legată de situația lor specială și de nevoile regiunii lor. Stabilirea, menținerea și dezvoltarea unei politici de bilingvism în sînul unei universități este în același timp un lucru complex și delicat. Cu toate că o universitate bilingvă costă mai scump decît o universitate unilingvă, prima poate să reprezinte o alternativă convenabilă în cazul unui mediu multicultural. Chiar dacă engleza devine încetul cu încetul o *lingua franca* în învățămîntul superior și în științe, universitățile care folosesc limbi mai circumscrise din punct de vedere geografic au mari șanse de dezvoltare. În atare context, universitatea bilingvă ar putea fi o alternativă instituțională.

Introducere

Principalul argument în favoarea unei analize a universităților bilingve s-a bazat pe constatarea că dacă există o practică cvasi-universală în învățămîntul superior care constă în a utiliza mai mult de o limbă pentru a preda și a face o cercetare — cu o netă dominanță a englezei — există o singură formă structurală — aceea a universității bilingve —, în legătură cu care nu se știu decît puține lucruri. Seminarul organizat de UNESCO - CEPES, care a avut loc la București în perioada 16 și 17 martie 2000 pe acest subiect a constituit un debut promițător. Pe de altă parte, o mai bună cunoaștere a acestui tip de instituții se poate dovedi foarte utilă atunci cînd grupuri naționale/etnice își pun în prim plan revendicările

identitare și nu doar uzează, ci chiar abuzează, de instituție ca mijloc de exprimare. Dacă unele situații constituie obiectul unei coexistențe pașnice, altele se caracterizează prin chemări la separarea lingvistică și chiar la conflicte grave.

Studiile de caz instituționale

Studiile de caz prezentate pe parcursul seminarului organizat de UNESCO - CEPES, dintre care cea mai mare parte sînt incluse în volum, furnizează o prezentare mai amănunțită a unor situații particulare evocate în articolul de față și dau o idee atît privind relevanța cît și diversitatea acestui tip de instituții. Astfel de instituții prezintă un fundal instituțional, o istorie și un context fascinante.

A reieșit destul de clar faptul că, în ciuda divergențelor instituționale, există un larg evantai de întrebări importante privind originile, misiunea și funcționarea tuturor acestor instituții. Cîteva dintre ele — Universitatea Åbo Akademi, Universitatea din Ottawa și Universitatea din Fribourg — evoluează într-un mediu bilingv de un secol sau mai mult. Altele, precum Universitatea Liberă din Bozen/Bolzano și Universitatea Europeană Viadrina, sînt creații foarte recente, chiar dacă „noua Viadrina” a fost creată pe cadrul fizic al unei instituții mai vechi. În toate diferitelor tradiții lingvistice care există în sînul fiecărui mediu particular, specific. În fiecare caz, data la care această integrare a avut loc în mod oficial este un indicator al condițiilor socio-politice ale fiecărui mediu, la un moment dat. Oricum, ceea ce este important, mai mult decît aceste diferențe de vechime, este faptul că politicile de bilingvism promovate de aceste universități nu au fost niciodată fructul unui accident, ci mai degrabă rezultatul unor decizii luate în urma discuțiilor care au implicat mai mult decît lumea universitară. În cazul celorlalte universități prezente la acest seminar, acest gen de decizii a evoluat în mod deliberat pe parcurs, în timp. Universitatea din Porto Rico a oscilat de mai multe ori între engleză și spaniolă înainte de a le adopta cu înțelepciune pe amîndouă.

Studiile de caz prezentate au arătat de asemenea că nu-i niciodată ușor de susținut politicile de bilingvism și că dificultatea în a le conduce nu trebuie subestimată, fie că se desfășoară în termeni practici sau mai filosofici. Ar fi fost cu siguranță instructiv să putem compara cazurile prezentate în cursul seminarului cu altele care nu au putut fi incluse.²

Accesul la educație, inclusiv la învățămîntul superior, este considerat un drept al omului, iar accesul la învățămîntul superior în limba maternă e o problemă centrală în multe țări. Problemele de acces și de limbă includ de asemenea domeniile drepturilor civice și ale altor libertăți, ale înțelegerii mutuale și ale toleranței, precum și niște responsabilități individuale, colective și instituționale. Toate comunitățile lingvistice au nevoie de a accede la un anumit număr de servicii de bază, precum serviciile medicale și juridice, în propria lor limbă. Această nevoie

ar implica învățământul superior în aceste domenii și în aceste limbi. Sub acest aspect, diferențele de condiții dintre diferitele regiuni și diferitele țări ale Europei sînt importante, cultura politică și maturitatea depinzînd în mare măsură de factori istorici, politici și economici. Progrese graduale către un învățământ superior oferit în mai multe limbi ar putea fi realizate în etape succesive și rezonabile. De pildă, în ce privește procedurile de evaluare sau programele de studiu individuale.

Limba a fost întotdeauna un instrument în istoria statelor-națiuni europene. Iar instituțiile bilingve sînt rarele excepții de la regula mono-lingvismului în aceste State-Națiuni. Cum rolul și importanța Statelor-Națiuni sînt în declin odată cu începutul acestui secol douăzecișu, poate că rolul și importanța unor asemenea instituții multiculturale și plurilingve vor fi tot mai mari. Imigrația în creștere în Europa va influența cu siguranță ansamblul problemei învățământului multicultural și plurilingv.

Punînd în cumpănă problema mai largă a politicilor lingvistice, unii ar putea afirma că viitorul universităților care funcționează în limbi regionale „minore”, adică diferite de principalele limbi internaționale, e limitat. Cu toate că este evident că limba engleză, îndeosebi, chiar de pe acum, a obținut rolul principal în sferile științifice și economice internaționale, participării la reuniune nu au fost de acord asupra acestui punct, considerînd că folosirea tot mai frecventă a englezei ar putea încuraja de asemenea expansiunea folosirii limbilor regionale mai puțin răspîndite.

Va exista întotdeauna o nevoie de limbi «mai puțin importante». Se va merge probabil spre creșterea numărului de universități bilingve sau plurilingve, dînd naștere la situații în care una dintre limbi este o limbă internațională de prim plan, iar cealaltă, sau celelalte, limbi proprii regiunii unde se află universitatea. Experiența instituțiilor care aplică deja politici de plurilingvism devine în consecință cu atît mai interesant de studiat.³

Origini

Istoria multor universități bilingve arată că în general originea lor este politică. Această explicație este cu siguranță exactă pentru universitățile studiate, în diferite medii. Universitatea Europeană Viadrina face parte integrantă din împăcarea dintre Germania și Polonia, iar Fribourg este un element esențial în structurile politice ale unui canton bilingv. Un alt exemplu este cel al Universității de la Ottawa, o universitate care a fost special creată în 1848 ca instrument de coeziune între populațiile anglofone și francofone pentru a promova coabitarea bilingvă ca fiind consacrată în Noua Canadă rezultată din Unirea Canadei Inferioare cu Canada Superioară, din 1840.

Oricare ar fi originea lor politică, toate universitățile au în mod egal nevoie de a-și găsi o rațiune de a fi socială. O universitate nu poate să rămînă un implant social într-un corp non-receptiv, ci ea trebuie să fie acceptată de mediul care o primește, dacă nu, riscă să fie respinsă. În timpul a ceea ce se cheamă „zilele porților deschise”, de exemplu, populația din Bolzano este provocată să-și descopere noua universitate. Angajamentul

studentilor și al personalului Universității Europene Viadrina în numeroase aspecte ale vieții orașului învecinat (Frankfurt/Oder) ușurează „perioada de instalare” a Universității. Este evident faptul că toate universitățile, chiar și cele mai vechi, sînt, la un nivel mai mult sau mai puțin important, în mod continuu în contact cu mediul înconjurător, de vreme ce universitatea și mediul devin reciproc dependente unul de altul. Refondarea Universității Åbo Akademi în 1917 a survenit tocmai în scopul de a răspunde nevoilor populației care vorbea suedeza în Finlanda proaspăt independentă. Într-un context diferit, Universitatea din Porto Rico a servit drept instrument în vederea schimbării politicilor guvernamentale, culturale și lingvistice. Aceste politici nu au fost în general asimilate de mediul social pînă în acești ultimi ani, cînd mari schimbări socio-economice au avut ca rezultat o schimbare de atitudine din partea majorității populației.

Misiuni

O analiză a misiunilor universităților bilingve arată că primele sînt strîns legate de situațiile particulare și de nevoile regionale.

Promovarea participării

O misiune prioritară pentru anumite instituții este aceea de a asigura întreaga participare a unui grup lingvistic minoritar la viața țării, a regiunii sau a orașului. Conform probelor rezultate din prezentările de caz de studiu, o atare misiune pretinde un control și o atenție permanente pentru a răspunde în mod efectiv la schimbările socio-politice și la celelalte contexte de diverse tipuri.

Promovarea participării minorității care vorbește suedeza în viața Finlandei este bineînțeles o misiune a Universității Åbo Akademi, care, interesant, nu este în înțelesul deplin al cuvîntului o universitate bilingvă, ci în mod oficial o universitate unilingvă care nu folosește decît suedeza, în sînul unui oraș bilingv. Universitatea încurajează integrarea și participarea acceptînd 25 la sută studenți care vorbesc daneza dar care trebuie totuși să treacă examene de suedează. Ea cooperează tot atît de strîns cu celelalte două universități ale orașului pentru a oferi programe comune într-o a treia limbă — engleza —, și mai ales în al treilea ciclu.

Politica de bilingvism de la Universitatea din Ottawa a obținut succese în promovarea participării și a accesului la învățămîntul superior în sînul celor două grupuri lingvistice, îndeosebi în cadrul micii comunități francofone din Ontario. Ameliorarea nivelului de participare a populației francofone reprezintă o deosebită provocare, inclusă între misiunile pe care Universitatea și le-a fixat, căci acest nivel este prin tradiție de două ori mai mic decît cel al anglofonilor.

Misiuni similare, dar mai puțin explicite pot fi observate la Bolzano unde, din cauza cursului de istorie, minoritățile lingvistice ale regiunii s-au simțit excluse

din învățământ și mai ales din învățământul superior. Politicile de învățământ bilingv și multicultural sînt considerate drept elemente-cheie pentru a inspira încredere germanofonilor și populațiilor vorbitoare de ladină.

La Fribourg, politica de bilingvism a fost percepută într-un mod foarte pozitiv pentru contribuția adusă la Universitate în ansamblul său și pentru că ea asigură un bun echilibru între studenți. Cu cele aproape 10 procente de studenți care vorbesc italiana, Comisia Universității pentru Bilingvism face acum eforturi de a se asigura că acest grup lingvistic va putea de asemenea să fie pe deplin integrat în viața instituției.

Promovarea coerenței

Cu siguranță, numeroase universități bilingve au de jucat un rol esențial pentru promovarea coerenței unui oraș, a unei regiuni, a unei țări, deseori în situații în care puține instituții reușesc să depășească prăpastia lingvistică și uneori culturală existentă între diferite populații. Această situație poate fi observată la Ottawa, unde alături de Parlamentul Federal și de Guvernul Federal, Universitatea este un element-cheie în apropierea comunităților anglofone și francofone într-un oraș și într-o provincie în mod obișnuit dominate de limba engleză.

Cu toate că patru limbi beneficiază de egalitatea constituțională în Elveția, și cu toate că orașul și cantonul Fribourg sînt amîndouă traversate de o frontieră lingvistică, Universitatea rămîne în canton una dintre principalele instituții care asigură în mod activ promovarea utilizării în mod egal atât a germanei cît și a francezei. Atitudinea activă a unor instituții precum Universitatea din Fribourg pare să fie foarte importantă în asigurarea unei anumite coerențe între drepturile instituționale și realitatea cotidiană.

Exceptînd un mic număr de școli de elită, învățământul primar și secundar în medii „bilingve” rămîne deseori divizat de frontiere lingvistice din diverse rațiuni logistice, pedagogice și de altă natură. Prin urmare, universitățile bilingve au de asemenea un rol important în formarea profesorilor, de vreme ce procesul de formare a dascălilor, inclusiv stagiile de reactualizare a competențelor, va constitui una dintre rarele oportunități pentru educatorii din sistemul primar și secundar de a-și pune în comun ideile și experiența cu colegii lor proveniți din alte grupe lingvistice. Această sfidare a fost formulată în mod explicit în cursul prezentării Universității Libere de la Bozen/Bolzano. Acolo, profesorii de școală sînt formați în trei grupe lingvistice paralele. Profesorii-studenți au cerut ei înșiși să existe o cooperare mai strînsă între aceste grupe pentru a promova o abordare mai coerentă a chestiunilor multiculturale și plurilingve.

Promovarea unei perspective mai largi pentru Universitate și absolvenții săi

Folosirea continuă a două limbi de lucru este considerată drept un element central în misiunea de promovare a unei largi perspective intelectuale și sociale care

incumbă universităților. În anumite cazuri, este necesar să se faciliteze contactele între grupurile lingvistice pentru a le ajuta să depășească unele probleme de bază moștenite de la istorie, iar contactele între studenți pot cu siguranță să dea naștere la recăderi pozitive. O astfel de politică contribuie mai degrabă la destinderea relațiilor viitoare între grupuri, decât la ștergerea istoriei. Pentru ca acest proces să fie încununat de succes, trebuie cu certitudine să se promoveze o mai bună luare la cunoștință și folosirea mai curentă a culturii minoritare de către majoritate.

În acest scop, raportorul studiului de caz pentru Universitatea din Ottawa a afirmat că o folosire egală a francezei și a englezei a reușit să încurajeze o cooperare culturală mai strânsă și schimburi între grupurile lingvistice, atât la nivelul studenților cât și la cel al profesorilor. Abordarea bilingvă este de asemenea importantă pentru promovarea unei mai intense activități internaționale în sînul Universității, cu rețele universitare, culturale și lingvistice engleze, franceze și internaționale. Participanții la seminar au insistat și asupra faptului că, deși universitățile bilingve trebuie adesea să se concentreze pe nevoile regionale specifice, ele trebuie de asemenea să se asigure că sînt prezente și active într-un context internațional mai larg.

La Universitatea din Porto Rico, un control permanent a demonstrat o corelație directă între competențele bilingve ale studenților și veniturile familiilor lor. În toate cazurile, spaniola este limba predominantă în viața cotidiană, dar engleza este limba a doua pentru familiile care au un statut socio-economic ridicat. În consecință, Universitatea face eforturi, printre care formări intensive pentru a doua limbă, pentru a se asigura ca un larg evantai de studenți să fie capabili să acceadă și să reușească în programele de curs oferite. Politica sa de bilingvism promovează o mai bună viziune universitară, socială și economică privind Porto Rico luat ca un tot unitar, cu posibilități crescînde de schimb și de cooperare atât cu America de Nord cât și cu America Latină.

Universitatea Europeană Viadrina a inclus în mod explicit în expozeul formal al misiunilor sale nevoia de a promova o largă perspectivă în scopul de a „explora diversitatea culturală, de a preda avînd o competență culturală și de a acționa ca o punte pentru cooperarea intelectuală între Est și Vest”, insistînd asupra importanței de a oferi studenților o experiență practică. Această propoziție arată cu claritate că Universitatea acționează ca un catalizator în promovarea schimburilor, înțelegerii și diversității, nu doar între zidurile sale, ci pentru mediul regional particular în sînul căruia aceasta se află.

Pe un plan mai practic, absolvenții Universității din Fribourg, în domeniul unor discipline precum medicina, dreptul, ingineria, care aleg să rămînă în orașul Fribourg, vor fi, în toate cazurile, obligați să practice într-un context bilingv dacă doresc să reușească în diferitele lor profesii. Acest aspect al misiunii Universității e așadar în relație directă cu viața unui mare număr dintre absolvenții săi.

Promovarea bilingvismului mai degrabă ca obiectiv decât ca o condiție

Se poate trage concluzia din discuțiile care au avut loc la seminarul UNESCO-CEPES că bilingvismul poate fi considerat de asemenea ca un obiectiv, mai ales atunci când un număr semnificativ de studenți nu sînt bilingvi atunci când intră în universitate. Universitatea poate avea un rol important pentru a-i ajuta pe membrii celor două grupuri lingvistice să devină bilingvi — mai ales că se știe că în anumite cazuri grupul minoritar este în mod obișnuit cu mult mai bilingv decât majoritatea.

O parte a provocării e deci aceea de a permite studenților să învețe rapid să evolueze într-un mediu bilingv, iar această sarcină impune un număr de măsuri specifice, printre care cursurile de limbi intensive atunci când acest lucru este necesar. În general, se pare că se cere mai mult studenților decât personalului didactic în domeniul competenței lingvistice. În cazul Universității Libere de la Bozen/Bolzano, de pildă, nu se cere personalului didactic să fie bilingv, ci studenții trebuie să înțeleagă două, uneori trei din limbile folosite, iar cursurile sînt predate, ca și examenele scrise, în limba profesorului.

Universități precum cea de la Ottawa, totuși, rezervă posturile de profesori titulari permanenți personalului bilingv. În anumite cazuri, această politică duce la plecarea unor excelenți membri ai personalului care sînt unilingvi, dar, pe de altă parte, aceasta pare să fie în concordanță cu scopurile și principiile Universității. În practică, atît studenții cît și profesorii și-au sporit suplețea în alegerea limbilor pe care le folosesc în cadrul diferitelor cursuri universitare.

La Universitatea din Fribourg, studenții trebuie să obțină cel puțin 25% din creditele lor în „a doua” limbă, dar, în același timp, Universitatea are ca obiectiv să permită studenților să studieze toate materiile în limba aleasă, astfel încît toate combinațiile să fie posibile. Îndeplinirea acestui obiectiv impune o pregătire minuțioasă a tuturor documentelor și a materialelor de învățămînt, și are un impact cert asupra organizării interne și a politicilor Universității.

O asemenea abordare n-ar fi posibilă la Universitatea Europeană Viadrina, căci foarte puțini studenți ar fi capabili să răspundă unor astfel de exigențe, iar nivelul actual de competență bilingvă în sînul personalului e destul de eterogen. Cu toate acestea, toate cursurile au elemente lingvistice obligatorii și acum se depun eforturi importante pentru a dezvolta metode didactice bilingve. Universitatea ajută de asemenea la promovarea unor formări lingvistice pentru alte corpuri regionale.

Universitatea din Porto Rico nu are nici o politică lingvistică formală, această situație rezultînd din folosirea complet deschisă a spaniolei și a englezei, la care studenții și personalul trebuie să se adapteze. Un bun nivel de cunoștințe în cele două limbi este în același timp o pre-admitere pentru toți studenții care intră în Universitate, cu programe speciale, pentru a permite noilor studenți care au un slab nivel de cunoștințe de limbă să-și amelioreze acest nivel în perioada de vară care precede primul semestru.

Încurajarea studenților să rămână în regiune

Toate universitățile, bilingve sau nu, sînt fericite să vadă că studenții din împrejurimi mai degrabă rămîn în regiune pentru a studia, decît să plece — deseori definitiv — să studieze aiurea.

În cazul universităților care ajută grupuri lingvistice specifice sau alte minorități, acest aspect al misiunii lor devine mai important, sau cel puțin mai sensibil, așa cum am spus mai sus. Problema devine și mai complicată, totuși, atunci cînd singura alternativă pentru studenții care doresc să studieze într-o limbă minoritară este de a merge într-o țară vecină în care această limbă se întîmplă să fie majoritară. Exodul de creiere provenite din comunități mici și deseori izolate reprezintă întotdeauna o tendință neliniștitoare care are în mod inevitabil consecințe asupra muncii instituțiilor educative ale acelor comunități. Este (sau era) cazul în mediul din Åbo, din Bozen/Bolzano și altele, pentru care problemele de echilibru etnic și lingvistic, de reprezentare locală și regională și de oportunități economice și sociale au constituit toate în diverse momente subiecte arzătoare.

Pentru Universitatea Åbo Akademi, în trecut s-a pus cu certitudine accentul pe oferta de oportunități pentru tinerii vorbitori de suedeză pentru ca aceștia să rămînă în Finlanda pentru a-și urma studiile universitare și mai tîrziu pentru a-și căuta o slujbă. Pentru că situația generală s-a schimbat de acum, nu mai este necesar ca această misiune să fie centrală în munca Universității. Limba suedeză e acum considerată în Finlanda ca o cheie pentru restul Scandinaviei și pentru cele mai largi posibilități economice. Prin urmare, misiunea specifică de preservare a unui acces pentru minoritate a fost de-acum considerabil lărgită.

În cazul Universității din Ottawa, instituția are un mandat special de a prezerva bilingvismul și a favoriza limba franceză în provincia Ontario — lucru pe care nu-l poate face fără a promova cu succes participarea populației francofone. Pentru această populație, principala alternativă, dacă ar căuta un învățămînt superior în franceză, este aceea de a părăsi provincia și de a se așeza pe lîngă o universitate din provincia vecină, Quebecul, fapt pe care mulți dintre rezidenții francofoni din provincia Ontario nu-l doresc și pe care guvernul provinciei Ontario ar prefera să-l descurajeze.

O interpretare ușor diferită a acestui tip de misiune poate fi găsită în exemplele Universității Europene Viadrina și al Universității din Bozen/Bolzano, acestea două atrăgînd un număr semnificativ de studenți veniți din alte regiuni, și chiar din alte țări, într-un context local uneori dificil. Acest „al treilea element” este cu siguranță considerat pozitiv pentru ajutarea studenților din comunitățile locale în a studia la Universitate. Aceasta permite de asemenea să se treacă dincolo de o cunoaștere și de o încredere mediocră în cealaltă comunitate.

Funcționare

Încă de la început reiese clar că a pune bazele, a menține și a dezvolta o politică de bilingvism într-o universitate este o operațiune complexă și delicată.

Întotdeauna va exista o majoritate și unul sau mai multe grupuri minoritare, a căror talie relativă va varia de la o situație la alta, iar limba va rămâne o problemă centrală. Așa cum au declarat cu elocvență conferențiarilor de la Universitatea din Fribourg, „cei care vorbesc limba majoritară trebuie să fie prudenți și sensibili”. Universitatea însăși trebuie să fie atentă la toate nivelurile — admitere, denumiri, proceduri, documente, material pedagogic, servicii — lista acestor domenii sensibile este în realitate foarte lungă!

Trei provocări specifice în funcționarea și gestionarea unei universități bilingve au fost totuși identificate pornind de la studiile de caz:

Obiceiuri culturale diferite privind organizarea, predarea și învățarea

Această problemă a fost ridicată de numeroși participanți, pe durata seminarului. Tradițiile și abordările culturale variază după limbă, dar și după materia universitară. Se pare că există diferențe considerabile între predarea filosofiei și cea a științelor fizice. Diferențe în învățământul secundar dau naștere la obișnuințe de învățare diferite între studenți, așa cum cu ușurință se poate observa în țările care înglobează în sistemul lor școlar diverse tradiții. Diferențe organizaționale apar de asemenea în unități non-universitare, precum, spre exemplu, în cazul rezidențelor universitare din partea poloneză față de cele din partea germană a Oderului în privința Universității Viadrina.

Limbile diferite nu implică în mod automat, totuși, abordări culturale diferite. În Finlanda, în general, și în particular în regiunea unde se află Universitatea Åbo Akademi, exceptând limba, există puține diferențe culturale între comunitatea care vorbește finlandeza și cea care vorbește suedeza.

Frontierele lingvistice, religioase și culturale care cadrează Elveția coincid rareori. Rezultă de aici o situație extrem de complexă care a fost cheia dezvoltării liniștite și stabile a țării timp de 700 de ani. Universitatea din Fribourg se află ea însăși pe sau aproape de mai multe din aceste frontiere, cu un mare număr de sub-grupe culturale mai mici, mai degrabă decât cu două sau trei mari ansambluri. Aceste nuanțe în termenii de abordare culturală diferită sînt prin urmare foarte importante pentru procesul educativ.

Aspectele financiare ale funcționării

A doua provocare cu care se confruntă universitățile bilingve privește finanțarea. Este evident că în termeni strict monetari, funcționarea unei universități bilingve costă mai scump decât cea a unei universități unilingve, nu numai pentru că politicile bilingvismului implică un anumit dublaj al administrației și al altor funcții, dar și pentru că aceste politici trebuie activ promovate față de toți membrii universității. Diversele modele prezentate pe parcursul reuniunii UNESCO-CEPES — de la un învățământ total bilingv, la programe lingvistice paralele desfășurate sub același acoperiș — au implicații financiare diferite. Universitatea din Ottawa, de pildă, primește în

fiecare an o contribuție guvernamentală, legată de misiunea sa specifică, de vreme ce formula tradițională folosită pentru finanțarea universităților unilingve tradiționale nu este adaptată provocării bilingvismului. Această „anvelopă pentru bilingvism” reprezintă în jur de 8 procente din bugetul anual. Una dintre problemele potențiale ale acestei politici, mai ales în țările în care bugetul național este deja insuficient, e faptul că există un risc constant de respingere din partea instituției unilingve „majoritare” a unor asemenea metode preferențiale de finanțare.

La Universitatea Åbo Akademi, dat fiind caracterul limitat al numărului de studenți disponibili care vorbesc suedeza, instituția a redus în mod deliberat oferta sa pedagogică, din moment ce i-ar fi imposibil să acopere toate domeniile cu resursele umane și financiare care-i stau la dispoziție.

Această situație a dus la o strânsă cooperare cu alți furnizori de învățământ superior, desfășurată atât în suedeză cât și în finlandeză, și din ce în ce mai mult în engleză.

Problema finanțării e în mod evident legată de politica educațională și de structurile financiare, la nivelurile național și regional. În cazul Universității Libere din Bozen/Bolzano, de exemplu, guvernele regional și local contribuie din plin la finanțarea instituției.

Cu toate că învățământul bilingv și multicultural e cu siguranță mai scump în termeni financiari decât un sistem unilingv și unicultural, chestiunea finanțării ar trebui să fie abordată în mod diferit în situațiile complicate, cu grupe minoritare. Care este, de pildă, prețul de a nu avea o universitate care să satisfacă minoritățile lingvistice? Oare un grup va merge să-și urmeze studiile aiurea sau va renunța pur și simplu la ele? și care sînt consecințele unor asemenea decizii pentru populația în chestiune și pentru regiunea și țara în care aceasta trăiește?

Este o universitate bilingvă o politică pe termen lung mai economică și mai bună decât a nu avea nici o politică? și oare o astfel de instituție integrată o fi mai economică și mai bună decât două instituții separate? Aceste întrebări pun în discuție un larg evantai de factori și de considerațiuni, dintre care mulți n-au nimic de a face cu finanțele. Așa cum au remarcat mai mulți participanți, rațiunile principale care conduc la o universitate bilingvă sînt, înainte de orice, politice și sociale, iar cînd o decizie a fost luată în conformitate cu aceste preocupări, atunci finanțarea trebuie furnizată, pentru ca politica să poată fi aplicată într-o manieră satisfăcătoare.

Această situație pare să caracterizeze Universitatea Europeană Viadrina și Universitatea Liberă din Bozen/Bolzano, unde decizia de a crea o universitate bilingvă a fost viguros suportată prin resursele financiare, și de alt tip, necesare. Învățământul nu este niciodată o opțiune ieftină, dar este singura investiție solidă pe termen lung pentru dezvoltarea economică, socială și culturală.

Aproprierea

A treia provocare cu care sînt confruntate universitățile bilingve este aceea a „aproprierii” [a-și însuși și adapta] în sensul social al termenului. În ce măsură

comunitățile locale și regionale își asumă apropierea instituției și o integrează în realitatea comunitară și cotidiană? Cum își „apropriază” universitatea studenții, părinții, personalul instituției? Limba poate fi un puternic factor de motivație în anumite contexte și din unele studii de caz pare să reiasă faptul că o universitate unilingvă poate să provoace o impresie mai intensă de apropiere între grupurile lingvistice avute în vedere decât o universitate bilingvă, care riscă să fie și mai puțin decât „apropiată pe jumătate” de către fiecare grupă.

Mulți studenți și profesori nu-și „apropriază” și nici măcar nu doresc să-și aproprieze agenda semi-politică ce încadrează anumite instituții bilingve. Aceste ipoteze și erori de percepție nu trebuiesc sub-estimate. De pildă, în cazul Universității din Ottawa, unii membri ai populației anglofone considerau Universitatea ca o instituție francofonă, dar o parte a populației francofone găseau că Universitatea nu era destul de francofonă. Aceste provocări au fost de asemenea prezente în cazul Universității Libere din Bozen/Bolzano. Acolo, instituția se poziționează ea-însăși ca un instrument de „continuitate lingvistică” și nu ca unul de „separație lingvistică”. Acest tur de orizont rezumă politicile pe care universitățile trebuie să le adopte pentru a ajuta „apropierea” de către comunitățile locale și regionale.

Din nou, în cazul Universității din Ottawa, aspirațiile unei foarte mici comunități, care reclamă o universitate exclusiv francofonă, sînt privite ca fiind legitime, dar lipsa de efective este o piedică pentru instituție în calea oricărui program rezonabil complet de predare și învățare. Așa cum s-a menționat de asemenea în timpul discuției care a urmat prezentării studiului de caz privind Universitatea Åbo Akademi, deschiderea unei noi universități e extrem de împovărătoare, iar aceasta necesită atît importante resurse cît și tradiții solide pe care să se poată sprijini. Chiar dacă în mai multe cazuri ar putea fi legitim să se afirme că bilingvismul este doar un panaceu al unilingvismului, consecințele practice a ceea ce implică monolingvismul în termenii creerii unor noi instituții sînt deseori cu mult dincolo de posibilitățile ce pot fi avute în vedere.

Concluzii

Seminarul UNESCO-CEPES a permis identificarea unei serii de factori comuni și de provocări privind originile, misiunea și funcționarea universităților bilingve, așa cum am subliniat mai înainte. Influența mediului socio-politic în sînul căruia astfel de instituții sînt create și funcționează nu trebuie subestimat. Acest mediu, evoluția sa, asociată la conjunctura economică și la condițiile financiare, vor continua să influențeze în mod direct misiunea și funcționarea fiecărei universități bilingve.

În concluzie, trebuie să subliniem că bazele academice ale unei universități bilingve trebuie să fie tot atît de solide precum cele ale oricărei alte universități, și că activitățile sale esențiale trebuie să fie la fel de excelente ca oriunde altundeva.

Dacă nu este așa, universitatea nu oferă adevărate servicii, nici grupului lingvistic specific sau grupurilor cărora se presupune că li s-ar adresa, și nici comunităților regionale, naționale sau mondiale din care face parte integrantă. □

NOTE

1. Datorită proceselor accelerate de mondializare și de integrare pan-regională, problema învățămîntului multicultural și plurilingv va deveni tot mai acută. În acest context, ideea unei universități bilingve câștigă o nouă dimensiune. Scopul seminarului organizat de UNESCO-CEPES era acela de a studia originile, misiunile și funcționarea acestui tip necunoscut de instituții de învățămînt superior. Acest text se bazează pe raportul final al seminarului, disponibil pe Internet pe situl UNESCO-CEPES: <http://www.cepes.ro>

2. De pildă, ar fi interesant de examinat, în cadrul delegării puterii în Marea Britanie în favoarea țării Galilor și a Scoției, ce politici lingvistice sînt acum aplicate de anumite universități în aceste regiuni. Universitatea Națională din Irlanda de la Galway este și ea bilingvă într-un mediu asemănător, dar mai vechi. Universitatea de la Priștina în Kosovo este un exemplu tragic al unei instituții create la origine ca o universitate bilingvă și care apoi a devenit unilingvă din evidente rațiuni politice, apoi, mai recent, unilingvă, *de facto*, într-o altă limbă. Universitățile din Deusto și din țara Bascilor, ca și unele universități din Catalonia în Spania, ar putea de asemenea să furnizeze interesante studii de caz într-un context mai larg.

3. Putem nota, în trecere, că landul Hessen din Germania anunță de curînd existența unor programe de curs bilingve (germană-engleză) în cinci din instituțiile sale de învățămînt superior. (vezi <http://www.study-in-hesse.de>).

Traducere de Cornelia Alexandru

*

Lewis PURSER (1967), absolvent al Universității din Geneva, director program și delegat la Consiliul Europei al Asociației Universităților Europene, coordonatorul grupului de lucru pentru educație superioară în cadrul Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud. În perioada 1996-1997 a fost consilierul reprezentantului Națiunilor Unite în România în domeniul programelor sociale și educaționale.

Lewis Purser, L'Université bilingue — réflexions générales sur ses origines, sa mission et son fonctionnement, studiu publicat în **Higher Education in Europe**, revista UNESCO-CEPES, vol. XXV., nr. 4/2000 și preluat cu permisiunea editorilor.